

Szent Anna csodálatos fogadásának ünneplése görögkatolikus egyházunkban

Szent Anna csodálatos fogadásának ünnepét a bizánci egyház december 9-én tartja. Az ünnep eredetét egyes kutatók Szír Szent Efrém (kb. 306-373.) műveire vezetik vissza. A VIII. századból már kifejezett utalásokat találunk rá. Euboiai János szerzetespap (később püspök) 744 körül mondott beszédet *A szent Istenszülő fogantatására* címmel, amelynek utolsó fejezetében az ünnep napjára is találunk utalást: „december hónap kilencedik napja”.

Ismerünk egy kánont is, amely Krétai Szent András (kb. 650-740.) neve alatt maradt fenn, amelynek címe: *December 9. A szent és istenős Anna fogadása*. Ez a kánon az ünnepi utrenyének szerves részét képezi (Ménea II, 380-386).

Egy beszéd, egy prédikáció buzdíthat egy éppen bevezetett ünnep látogatására, annak teológiai mondanivalójának megmagyarázására, de egy megkomponált kánon már inkább arra utal, hogy az ünnepet jól ismerik, és annak fényét akarják növelni a gyönyörű liturgikus énekkel. Mindezek alapján az ünnep eredete mindenképpen a VIII. század előttre tehető.

Az ünnepet végül VI. (Bölcs) Leó császár (866-912) rendelte el az egész bizánci birodalomban.

Az ünnep lassan terjedni kezdett a nyugati világban is, de különböző módokon. Itáliában a dél-olaszországi italo-görögök hatására vették át a latinok, melynek eredményeképp a IX. századból származó nápolyi kalendáriumban már megtalálható az ünnep, természetesen december 9-ei dátummal. Európa más részein, így például Angliában az ünnepet csak a XI. század elején vették át, valószínűleg normann hatásra, és ott került sor, a források szerint, a naptár pontosítására is, mégpedig az Istenszülő születési dátumához igazítva: Szűz Mária szeptember 8-i születéséhez igazítva december 8-ára helyezve a fogantatást.

Később hosszabb teológiai vita keletkezett nyugaton Szűz Mária szeplőtelen fogantatásával kapcsolatban, amelynek egyik fejleményeként említhetjük meg, hogy IV. Szixtus pápa idején, 1476-ban az ünnep új zsoltosmát és miseszöveget kapott, majd XI. Kelemen pápa 1708-ban az egész katolikus egyház számára nyilvános ünneppé tette. A szeplőtelen fogantatás dogmáját IX. Piusz pápa hirdette ki 1854. december 8-án a Szent Pál Bazilikában.

Magyarországon az ünnep már a XII. században elterjedt, erről tanúskodik a századvégi Pray kódex, amelyet követően több beszéd is keletkezett Szűz Mária szeplőtelen fogantatásával kapcsolatban. A magyarországi görögkatolikus egyházközösségek december 9-ei dátummal ülték meg ünnepüket a szeplőtelen fogantatás dogmájának kimondása után is, egészen 1916-ig, amikor a Julián naptárról áttértek a Gergely-naptárra. A Gergely-naptár elfogadásával az ünnep dátuma is módosult, és a latin szertartásúakhoz hasonlóan december 8-ára került. 1954-ben, a dogma kihirdetésének 100. évfordulóján Dudás Miklós püspök 1954/XVIII. 2126. számú körlevelével nyilvános ünnepi rangra emelte. Ezt az ünnepi rangot megtartva helyeztük vissza az ünnep napját december 9-ére a 2009. év VI. számú körlevelében (2113/2009) az ott megfogalmazott indokok alapján.

A két nap és az azokra épülő liturgikus tisztelet közötti különbséget jól ábrázolják a szent szövegek. A XX. században megírt szöveg követi a december 8-án kihirdetett dogmát, mely szerint „Isten a boldogságos Szűz Máriát fogantatása első pillanatától kezdve, Krisztus érdemeire való tekintettel az áteredő bűn minden szennyétől megőrizte.” Ebben az esetben egy tisztán teológiai fogalmakra épülő definícióról beszélhetünk, amely Szűz Mária bűnnélküliségét emeli ki a nyugati világra jellemző különböző kegyelemtani tételekből levezetve. December 9-ei ünnep szövegeiben a bizánci egyház viszont egy teljesen más vonalon haladva inkább történelmi és lelki megközelítést alkalmaz. Az ószövetségi igazak történetére és az apokrif irodalomra (Jakab-ősevangélium) alapozva keresi és énekl meg az

ünnep lényegét. Az ószövetségi igazak történetéből a meddségről szóló tanítást hangsúlyozza. A gyermeket igazán váró, sokszor megbőjtölt, az emberek számára lehetetlennek tűnő helyzetekben az Isten megmutatja irgalmasságát, áldását adja, megkönyörül a tehetetlen embereken, akik az üdvösségtörténet kiemelkedő bibliai személyeit hozzák világra. Ilyen értelemben Joakim és Anna gyermek utáni vágyában és annak beteljesülésében az egész ószövetségi messiásvárás csúcsosodik ki, alkalmas előkészítő ünnepként a karácsony előtti hetekben.

Erre a különbségre éppen a liturgikus énekek mutatnak rá. A december 8-ai, késői keletkezésű énekek Szűz Mária szeplőtelen fogantatását az 1854-es dogma értelmében tárják elénk. Patrisztikus képekből indulva (Ádám-Krisztus, Éva-Mária párhuzam, a paradicsomi büntelen állapot, stb.) készítik elő és tárják elénk az újonnan kimondott igazságot, vagyis a szeplőtelen fogantatást. Az egyik sztihira például így fogalmaz: „*Üdvözlégy, isteni Paradicsom, átoknak soha alá nem vetett szűzi szent föld, melyből Krisztus mint második Ádám alkottatott, kiben megáldatnak a föld minden határai. Dicsőség annak, ki testiünket tőled vette föl, és egyedül téged óvott meg a bűnök átkától és fogantatásodnak első pillanatától betöltött téged minden malasztal.*” (Énekeskönyv 574. o.) A december 9-ei ősi sztihirákban viszont a terméketlenség szégyenétől való megszabadulás, a gyermekvárás öröme kap hangot: „*Mikor a gyermektelen Anna remény fölött gyümölcsözte a Szüzet, kinek a testet öltő Istent kellett szülnie, örvendezéssel derült föl, és ujjongva hálálkodott fennszóval kiáltván: Örvendjetelem velem együtt Izrael összes törzsei, mert gyermeket hordok, és a gyermektelenség szégyenétől megszabadulok. Imámat a Jótevő meghallgatta, amint tetszett neki, és testi fájdalmam által, ígérete szerint meggyógyította lelkem fájdalmát.*” (Énekeskönyv 582. o.) A két szöveg közötti különbség az ünnep többi liturgikus énekére is érvényes, és bizonyos mértékben érzékelteti a keleti és nyugati egyházak szemléletének különbözőségét.

A görögkatolikus egyház ökumenikus feladata is szerepet kap ebben a kérdésben. Az ortodox egyházak sajnos nem fogadják el a szeplőtelen fogantatás dogmáját (nem is annyira tartalma, hanem azon egyszerű formális ok miatt, hogy a dogma kihirdetése az ortodox egyházak vezetőinek bevonása nélkül történt). A görögkatolikus egyházak számára éppen katolicitásuknak köszönhetően ez természetes. A bizánci egyház hite alapján pedig még természetesebb, hogy az Istenszülőre a szeplőtelen, legtisztább, ártatlan, bűnnélküli, stb. jelzőket alkalmazzák. Erről tanúskodik számtalan szertartásunk. (A „szeplőtelen” jelző az oly sokszor elénekelt *Valóban méltó* himnuszunkban is szerepel).

Nagyszerű lehetőség tehát, hogy bár nem vagyunk teljes egységben keleti testvéreinkkel, mégis teljesen megőrizve katolikus hitünket, az ünnepeinket velük együtt, ugyanazokkal a liturgikus szövegekkel, velük egy időben ünnepelehetjük, s emellett a korábbi hagyományunkat követve tudjuk dicsőíteni az Úristent, Krisztus Urunk Anyját és a szenteket. Az *Orientalium Ecclesiarum* kezdetű zsinati határozat is arra buzdít, hogy egyre inkább vissza kell térnünk ősi hagyományainkhoz (6.).

A december 9-ei dátum mellett szól még az is, hogy a bizánci rítusú katolikusok számára Rómában kiadott liturgikus könyvek mindegyike erre a napra írja elő Szent Anna csodálatos fogadását, és hozza az ünnepi szövegeket.

Az ünnep ikonjának magyarázata

Az ünnep ikonja éppen azt a pillanatot ábrázolja, amikor a pusztából visszatérő Joakim találkozik feleségével, Annával. A Jakab-ősevangélium így számol be erről: „*És íme, Joakim jött is nyájaival, Anna kint állt a kapuban, és amint meglátta a közeledő Joakimot, elébe futott és a nyakába borult.*” Az idős házaspárnak ezt a szeretetteljes ölelését örökíti meg a kép.

Jellegzetes kifejezése ennek, hogy Joákim lába Anna lába fölött van. Nyilván nem a durva eltaposás ábrázolása ez, hanem az alá-fölérendelést is magában foglaló összetartozás jelképe.

A háttérben Jeruzsálem városa látható, ahol a hagyomány szerint az Istenszülő szülei éltek. Jól kivehető a kapu is, mely alatt Anna előzőleg már várta férjét, és melyet a hagyomány a Porta Aureával, vagyis az Aranykapuval azonosít.

Egy ikonon a város, vagy a templom képe, egy vagy több épület körvonalai a történelmi körülményeken túl mindig az Isten országára is utal, az atyai házra, amely mindig a háttérben magasodik, mintegy föléje borul az alakoknak, a jelenetnek. Keretezi s egyben a célt is megrajzolja.

Az ikont gyakran ajándékozzák ifjú házasoknak, akik számára a szent istenösök példája valóban buzdításként szolgálhat arra, hogyan lehet kitartani egész életen át egymás mellett hűségben és szeretetben, közösen hordozva a keresztet, legyen az mégoly nagy is, mint a gyermektelenség. Az ünnep és az ikon üzenete éppen ez, hogy az Isten sohasem hagyja cserben azokat, akik bíznak benne, hanem épp a megpróbáltatáson keresztül nem is remélt gyümölcsöt nyújt ajándékkul.

Az ábrázolás nem ismeretlen a nyugati ikonográfiában sem, általában „Joákim és Anna ölése” vagy a „Találkozás az Aranykapuban” címet viseli. A legismertebbek közé tartozik Giotto freskója a padovai Scrovegni-kápolnában és Filippo Lippi egy táblaképe.

Részlet az un. Jakab-ősevangéliumból

Vanyó László: Ókeresztény Írók sorozat, 2. kötet, Apokrifek, 328-331. oldal.

Fordította Ladocsi Gáspár

Izrael tizenkét törzsének történeteiben olvashatunk Joákimról, a szerfölött gazdag emberről, aki adományait mindig megkettőzve ajánlotta fel, mondván: „Ez, a vagyonomból való egyik rész legyen az egész nép javára, a másik rész pedig bűneim bocsánatára az Úré, hogy ő irgalmas legyen hozzám.” Mikor elérkezett az Úr nagy napja, és Izrael fiai följánlották adományaikat, akkor útjába állt Ruben ezen szavakkal: „Nem szabad teneked elsőként följánlani adományaidat, mert nem támasztottál magvat Izraelben.” Erre nagyon elszomorodott Joákim, számba vette az egész nép tizenkét törzsét, mondván: „Végignéztem Izrael tizenkét törzsét, ...vajon én vagyok-e egyedül aki nem támasztott magvat Izraelben.” Mikor utána nézett, úgy találta, hogy minden igaz támasztott magvat Izraelben, és akkor megemlékezett Ábrahámról, az ősatyáról, hogy csak a végső nap adta neki Isten gyermekét, Izsákot. Akkor igen elszomorodott Joákim, és nem is mutatkozott asszonya előtt, hanem a pusztába ment, és ott verte le a sátrát, negyven nappal és negyven éjszakán keresztül böjtölt; ezt mondogatta magában: „Sem ételt, sem italt nem veszek magamhoz mindaddig, amíg reám nem tekint az Úr, az én Istenem, az imádság lesz számomra az étel és az ital”.

Felesége, Anna pedig kétszeres siránkozással siránkozott, és kétszeres jajgatással jajgatott, mondván: „Siratom én az özvegyiséget, és siratom én a terméketlenséget”. Mikor elérkezett az Úr nagy napja, így szólt hozzá Judit, a szolgálóleánya: „Ugyan meddig alázod meg így a lelkedet? Ime, elérkezett az Úr nagy napja, nem szabad most szomorkodnod, hanem fogd ezt a fejedőt, amit még úrnőm adott nekem szolgálatomért, de nem szabad énnekem felkötnöm, mivel én csak szolgáló vagyok, ezt pedig királynőnek ékességére készítették.” Anna ezt felelte rá: „Vidd el tőlem, ezt én nem teszem meg, az Úr igen

megalázott engemet, hátha gonosz szándékkal adta neked valaki, te pedig jöttél, hogy bűnödbe belevonj engemet is." Judit így válaszolt: „Mit követtem én el ellened, hogy az Úr bezárta méhedet (1Sám 1,8), hogy ne hozzál gyümölcsöt Izraelben?" Erre Anna igen elszomorodott, gyászruhát öltött magára, megmosta fejét, majd nászruhába öltözött, és kilenc óra tájban lement a kertbe sétálgatni. Kiszemelt egy babérfát, leült alá, az Uralkodóhoz könyörgött ilyen szavakkal: „Atyáink Istene, könyörülj meg rajtam, hallgasd meg könyörgéseimet, ahogy megáldottad Sárának méhét, és megadtad neki a fiát, Izsákot."

Szemeit az ég felé emelte, és a babérfán látott egy verébfészket, mire igen elszomorodott és így szólt magában:

„Jaj nékem, ki nemzett meg engemet? és melyik anyaméh nevelt, hogy magtalannak születtem Izrael fiai előtt, gyűlöletessé lettem, és kigúnyolnak engem az Úr templomában.

Jaj nekem, mihez is lettem én hasonlónak? Nem lettem én olyan, mint az ég madarai, mert még az ég madarainak is vannak fiókái előtted, Uram.

Jaj nekem, mihez is lettem én hasonlónak? Nem lettem én olyan, mint a föld vadjai, mert a föld vadjainak is vannak kölykei előtted, Uram.

Jaj nékem, mihez is lettem én hasonlónak? Nem vagyok én olyan, mint a vizekben élők, mert a vizekben élőknek vannak szülöttei előtted, Uram.

Jaj nékem, mihez is lettem én hasonlónak? Nem vagyok én olyan, mint ez a föld, mert ez a föld „megadja a gyümölcsét a maga idejében" és áldást mond néked, Uram." (vö. Zsolt 1,3)

És íme, az Úr angyala megállt előtte és így szólt hozzá (vö. Lk 2,9): „Anna! Anna! Az Úr meghallgatta könyörgéseidet, fogansz majd és szülni fogsz (vö. Lk 1,13), és beszélni fognak majd magvadról az egész földkerekségen." Mire Anna így válaszolt: „Ahogyan él az Úr (vö. Jud 8,19) az én Istenem, hogyha én szülni fogok akár a férfi, akár az asszony nemből valót, ajándékkul ajánlom fel én őt az Úrnak, az én Istenemnek, és legyen az Úr szolgálója életének minden napján." (vö. 1Kir 1,11). És íme odajött hozzá két angyal és azt mondták: „Íme, Joákim, a férjed, nyájával érkezik hozzád." Az Úr angyala ugyanis leszállt Joákimhoz és így szólt hozzá: „Joákim, Joákim! Az Úr, az Isten meghallgatta könyörgésedet (vö. Lk 1,13), most hagyd el ezt a helyet! Íme, asszonyod, Anna foganni fog méhében" (vö. Lk 1,31).

Akkor elment Joákim, magához intette pásztorait ezen szavakkal: „Hozzatok ide nekem tíz szeplőtelen és hibátlan bárányt, ezek az én Uramé lesznek, és hozzatok ide tizenkét kövér borjút, ezek pedig a papságé és a főtanácsé lesznek, és száz kecskegidát is, ami pedig az egész népé lesz." És íme Joákim jött is nyájával, Anna kint állt a kapuban és amint meglátta a közeledő Joákimot, elébe futott, a nyakába borult (vö. Lk 15,20), és így szólt: „Most már tudom, hogy az Úr, az Isten szerfölött irgalmas hozzám, mert íme, özvegy voltam és már többé nem leszek az, magtalan voltam és foganok méhemben. És Joákim az első napot pihenéssel töltötte házában.

Másnap felajánlotta az adományait és ezt mondotta magában: „Ha az Úr, az Isten irgalmat gyakorol felettem, a főpap (homlok) lemezét láthatóvá teszi előttem." Amint felajánlotta Joákim az ajándékokat, és meglátta a főpap homloklemezét, ahogy ő fölment az illatáldozati oltárhoz, és nem látott bünt magában. És így szólt Joákim: „Most már tudom, hogy az Úr irgalmasságot gyakorolt velem és elengedte minden bűnömet." Majd lement az Úr templomából megigazultan, és visszatért otthonába (vö. Lk 10,14). Akkor beteltek Anna hónapjai és a kilencedik hónapban szült. Így szólt a bábához: „Mit szültem?" Az így válaszolt: „Leányt." Lelke igen megörvendezett ezen a napon, és pólyába csavarta őt. Majd letöltötte Anna tisztulásának napjait, táplálta gyermekét, és a Mária nevet adta neki.

